

УДК 332.3:631.11

Беземчук О.Г.
асистент

Житомирського національного агроекологічного університету

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ОХОРОНИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Вивчено та проаналізовано сучасні тенденції сільськогосподарського виробництва. Встановлено, що існує низка недоліків у фінансуванні робіт з охорони земель. Розроблено пропозиції щодо налагодження сільськогосподарського виробництва на основі екологічно безпечного та раціонального використання й охорони земель.

Ключові слова: земля, сільськогосподарські землі, земельні ресурси, якісний стан земельних ресурсів, охорона.

Беземчук Е.Г. СОВРЕМЕННЫЕ РЕАЛИИ ОХРАНЫ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ЗЕМЕЛЬ В ЖИТОМИРСКОЙ ОБЛАСТИ

Изучены и проанализированы современные тенденции сельскохозяйственного производства. Исследованы состояние и особенности охраны сельскохозяйственных земель. Установлено, что существует ряд недостатков в финансировании работ по охране земель. Разработаны предложения относительно налаживания сельскохозяйственного производства на основе экологически безопасного и рационального использования и охраны земель.

Ключевые слова: земля, сельскохозяйственные земли, земельные ресурсы, качественное состояние земельных ресурсов, охрана.

Bezemchuk O.G. MODERN REALITIES OF GUARD OF AGRICULTURAL LANDS OF ZHYTOMYR AREA

This paper studied and analyzed current trends in agricultural production. The current status and features of guard of agricultural lands are investigational. We found that there are some deficiencies in funding for land protection. Offers concerning adjustment of agricultural production on the basis of ecologically safe and rational use and protection of lands are developed.

Keywords: land, agricultural land, land resources, quality of land resources, protection.

Постановка проблеми. Земельні ресурси відіграють важливу роль в економіці України, одночасно перебуваючи і засобом виробництва продовольства, і сировиною для промисловості. Однак з переходом до господарювання на засадах ринкової економіки, запровадженням приватної власності на землю умови ведення землекористування змінилися. Як результат, зниження ефективності господарювання сільськогосподарських виробників, надмірна сільськогосподарська розораність та освоєність території, загострення економічних та соціальних проблем, дестабілізація екологічної ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у наукове обґрунтування ефективного, екологічно безпечного використання та охорони земельних ресурсів зробили Д.І. Бабміндра, В.М. Будзак, І.М. Буздолов, А.С. Даниленко, Д.С. Добряк, С.І. Дорогунцов, Л.Я. Новаковський, А.Я. Сохнич, А.М. Третяк, М.А. Хвесик та ін. Разом з тим зазначена проблематика й досі залишається актуальною та потребує подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасного стану охорони земель у Житомирській області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світовий досвід переконує, що економіко-екологічна проблема у поєднанні з раціональним використанням та охороною сільськогосподарських земель є однією з найважливіших у процесі переходу до сталого розвитку агросфери [1, с. 62]. Аналізуючи здобутки вітчизняної земельної реформи, приходимо до висновку, що вона виконана на половину: стара система земельних відносин у сільському господарстві зруйнована, а нова повністю ще не сформована. При її здійсненні було допущено низку суттєвих недоліків і помилок, зокрема недотримання природоохоронних вимог, що призвело до зниження родючості ґрунтів.

В умовах сьогодення основними причинами низької віддачі земельного потенціалу є безгосподарське ставлення до землі, тривала відсутність реального власника, помилкова стратегія максимального за-

лучення земель до обробітку, недосконала техніка і технологія обробітку землі та виробництва сільськогосподарської продукції, невиважена цінова політика, недотримання сівозмін, внесення недостатньої кількості органічних добрив, недосконала система використання і внесення мінеральних добрив та невиконання природоохоронних, комплексно меліоративних, протиерозійних та інших заходів. Відбувається різке погіршення і подальше стрімке руйнування ґрунтів за майже повної байдужості як з боку держави, так і суспільства [4, с. 502].

Не важаючи на те, що одним із принципів земельного законодавства є забезпечення раціонального використання та охорони земель [3, 5-6]. Цілком погоджуємось з думкою О.П. Світличного, що недоліком державного управління є відсутність зв'язку між розв'язанням економічних проблем з екологічними і правовими проблемами використання земельних ресурсів, що має забезпечувати раціональне землекористування та охорону земель [7, с. 50].

Охорона земель являє собою сукупність глобальних і локальних заходів (правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, управлінських і громадських), спрямованих на недопущення зниження продуктивності земель і ліквідацію наслідків такого зниження, на забезпечення підвищення якості земельних ресурсів та збереження природно-ресурсного потенціалу в ім'я нинішнього та майбутніх поколінь.

Значного підвищення продуктивності земель можна досягти завдяки культурно-технічним заходам, ліквідації невиправданої дрібноконтурності полів, будівництва протиерозійних гідротехнічних споруд (валів, валів-каналів, валів-терас, валів-доріг), протиерозійних ставків (накопичувачів твердого стоку), водоскидних споруд, проведення берегоукріплення та залуження сильно деградованої і забрудненої шкідливими речовинами ріллі.

Динаміка здійснення заходів з охорони земель в Житомирській області у 1995–2013 рр. наведена у таблиці 1.

Таблиця 1
Динаміка здійснення заходів з охорони земель
в Житомирській області, 1995–2013 рр.

Заходи	Роки					
	1995	2000	2005	2011	2012	2013
Будівництво протиерозійних гідротехнічних споруд: вали, вали-каналви, км	132,5	9,3	3,6	1,7	0,9	-
Вали-тераси, км	5,4	10,9	6,6	-	-	-
Вали-дороги, км	16,2	2,2	1,1	-	-	1,2
Протиерозійні ставки (накопичувачі твердого стоку), га	177,0	24,0	7,0	4,8	-	8,7
Водоскидні споруди, шт.	51	18	2	7	5	23
Берегоукріплення, км	1,0	4,7	3,9	0,2	-	0,2

Джерело: Головне управління Держкомзему у Житомирській області

Як видно з таблиці 1 заходи з охорони земель в області у 2013 році порівняно з 1995 роком скоротилися до критичного мінімуму: не здійснюється будівництво протиерозійних гідротехнічних споруд, валів-терас, більш ніж на половину скоротилася кількість водоскидних споруд, зменшилась площа протиерозійних ставків, кількість валів-доріг та берегоукріплень на 95%, 92,6% та 80% відповідно.

У ході дослідження встановлено, що витрати на протиерозійні та інші землеохоронні і меліоративні

роботи з року в рік постійно зменшуються. Фінансування виконання робіт з охорони земель у Житомирській області станом на 01.01.2013 року наведені у таблиці 2.

З даних таблиці 2 видно, що на 2012 рік було передбачено 3957 тис. грн, однак обсяги фінансування склали всього 2083 тис. грн. Якщо розглядати джерела фінансування, то слід відмітити, що за рахунок державного бюджету фінансування не відбувалося – майже усі роботи виконувалися за рахунок місцевого бюджету і частково за рахунок інших джерел. До того ж кошти, передбачені бюджетними програмами на 2012 рік, розподілялися нерівномірно: на будівництво і реконструкцію протиерозійних гідротехнічних споруд та поліпшення малопродуктивних угідь було виділено відповідно 1232 тис. грн та 1029 тис. грн, тобто 57,1% від загальної суми всіх виділених коштів на здійснення робіт з охорони земель. Причому по будівництву протиерозійних гідротехнічних споруд спостерігалася перевитрати коштів, в той же час обсяг фінансування під здійснення поліпшення малопродуктивних угідь – виконано не в повній мірі. Особливо слід звернути увагу на те, що по всім видам робіт з охорони земель (окрім будівництва) спостерігається лише часткове використання (усього на 47%) фінансових ресурсів, передбачених бюджетними програмами для виконання робіт з охорони земель. Водночас, на наступний 2013 рік планується збільшення обсягів фінансових ресурсів на 2650 тис. грн, тобто майже у 1,7 рази.

Саме усунення недоліків у плануванні фінансових ресурсів під виконання робіт з охорони земель,

Таблиця 2
Виконання робіт з охорони земель та їх фінансування у Житомирській області станом на 01.01.2013 р.

Вид роботи	Кошти, передбачені бюджетними програмами на 2012 рік, тис. грн	Обсяги фінансування робіт протягом 2012*р., тис. грн				Кошти, передбачені бюджетними програмами на 2013 рік, тис. грн
		Всього	у тому числі			
			державний бюджет	місцевий бюджет	інші джерела	
А	1	2	3	4	5	6
Здійснено будівництво (реконструкцію) протиерозійних гідротехнічних споруд	1232	1415		1415		1280
Розробка документації із землеустрою						
Здійснено рекультивуацію порушених земель	620	250			250	620
Розробка документації із землеустрою						
Здійснено поліпшення малопродуктивних угідь	1029	417		417		350
Розробка документації із землеустрою						
Здійснено консервацію деградованих і малопродуктивних земель	607					1235
Розробка документації із землеустрою						
Інші роботи з охорони земель	469					3122
Розробка документації із землеустрою						
Всього здійснено робіт з охорони земель		2083		1833	250	
Всього розроблено документації із землеустрою	3957					6607

* Наростаючим підсумком з початку 2012 року

Джерело: Головне управління Держкомзему у Житомирській області

бюджетних диспропорцій, надмірної енерго- і ресурсомісткості, структурно деформованого виробництва визначають шляхи та способи здійснення земельної реформи, що має забезпечити збереження родючості ґрунтів, раціональне землекористування, а також гарантуватиме екологічну безпеку як на рівні окремого сільськогосподарського підприємства, так і в Україні в цілому.

Одним із кроків використання та поліпшення охорони земель може бути розробка земельно-агротехнічного паспорту кожного окремо взятого підприємства. Метою розробки земельно-агротехнічного паспорта є перш за все надання допомоги новоутвореним господарствам у виборі подальшого напрямку щодо ефективного використання земель в нових економічних умовах та забезпеченні відтворення родючого ґрунтового покриву. Щодо Житомирської області, то такі паспорти має лише невелика кількість підприємств, серед яких ПСП «Маяк», що розташоване на території Кашперівської сільської ради [2, с. 15]. Також дослідження показали, що у 2013 році серед 474 сільськогосподарських підприємств, що використовують земельні ділянки, лише 13 мають проекти еколого-економічного обґрунтування сівозмін та 90 підприємств заключили договори на розробку таких проектів.

Висновки з проведеного дослідження. Виходячи з вищевикладеного, можна констатувати, що проведення земельної реформи відбувалося з допущенням низки суттєвих помилок та недоліків, а саме: недотримання природоохоронних вимог, втратою державою функцій щодо планування та управління земельним фондом, контролю за охороною земель. Тому на сучасному етапі ринкових перетворень основною метою регулювання земельних відносин у сфе-

рі екології має стати раціональне й високоефективне використання сільськогосподарських угідь, усебічна охорона та розширене відтворення родючості ґрунтів і формування сталого екологічного землекористування сільськогосподарських підприємств. Лише у такому поєднанні буде максимальний ефект як у сфері сільськогосподарського виробництва, так і у сфері екологобезпечного та раціонального використання й охорони земель.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гуторов О.І. Теоретико-методичні аспекти економічно та екологічно ефективного використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах / О.І. Гуторов, Т.О. Степаненко // Агроінком. – 2013. – № 4-6. – С. 62-68.
2. Добряк Д. Земельно-агротехнічний паспорт сільськогосподарського підприємства – основа екологобезпечного використання та відтворення земельних ресурсів / Д. Добряк, Є. Бутенко // Землевпорядний вісник. – 2013. – № 4. – С. 12-17.
3. Земельний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
4. Потриваєва Н.В. Раціональне використання земельних ресурсів у процесі ринкової трансформації аграрного сектору економіки України / Н.В. Потриваєва // Інституціональні засади трансформацій в аграрній сфері : збірник матеріалів Тринадцятих річних зборів Всеукраїнського конг. вчен. економістів-аграрників, Київ, 20-21 черв. 2011 р. / Редкол.: П.Т. Саблук та ін. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2011. – 672 с.
5. Про охорону земель Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.
6. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
7. Світличний О.П. Раціональне використання та охорона земельних ресурсів: поняття і зміст / О.П. Світличний // Землеустрій і кадастр. – 2011. – № 1. – С. 50-52.